

Плотнікова Марія Володимирівна
к.ю.н., доцент, доцент кафедри міжнародного,
європейського права та порівняльного правознавства
Навчально-наукового інституту права
Сумського державного університету

ОКРЕМІ ПИТАННЯ СВОБОДИ ВИРАЖЕННЯ ПОГЛЯДІВ В ІНТЕРНЕТІ У СВІТЛІ ПРАКТИКИ ЄСПЛ

Інтернет останнім часом став основним способом для вираження поглядів громадян, особливо з огляду на обмеження, пов'язані із запобіганням поширенню Covid-19. Переважно такими майданчиками виступають соціальні мережі (*Facebook, Instagram, TikTok* тощо), платформи як *YouTube*, що дозволяють самостійно завантажувати відео, сайти новин, на яких можна залишати коментарі.

Свободу вираження поглядів гарантує ст. 10 Конвенції про захист прав людини та основних свобод (далі – Конвенція), у якій розкривається зміст права на свободу вираження поглядів та встановлюються підстави легітимних обмежень зазначеного права [1]. Вирішуючи питання про наявність у справі порушення статті 10 Конвенції, ЄСПЛ визначає: законність обмежень, легітимну мету, заради якої застосовувалося обмеження, та необхідність цих обмежень у демократичному суспільстві [2]. Право на свободу вираження поглядів не можна розглядати у відриві від права, закріпленого статтею 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя). ЄСПЛ сформулював критерії допустимості втручання у приватне життя, що забезпечують баланс між цими правами: внесок публікації в дискусію, яка становить загальний інтерес; наскільки відомим є фігурант публікації, та якою є тема публікації; попередня поведінка фігуранта публікації; метод отримання інформації та її достовірність; зміст, форма та наслідки публікації; суворість застосованої санкції [3, с. 40].

Розглянемо декілька справ з практики ЄСПЛ, у яких поставало питання відповідальності власників чи адміністраторо-

рів сайту за інформацію, яку розміщували треті особи. Велике значення у цьому контексті мало рішення у справі *Delfi AS v Estonia*, у якому було визначено критерії відповідальності посередників за контент, розміщений третіми сторонами. У §§ 115–116 свого рішення Суд чітко розмежував обов'язки та відповідальності для: 1) інформаційних Інтернет-порталів, які на комерційній основі публікують свої власні інформаційні статті та запрошують читачів додавати до них свої коментарі; 2) інших форумів у мережі Інтернет, на яких може відбуватися поширення коментарів третіх осіб. До другого виду віднесені дискусійні Інтернет-форуми, електронні дошки оголошень, соціальні медіа-платформи, на яких відсутній контент від власника платформи і немає модерації дискусії, а займатися веб-сайтом або блогом як хобі може приватна особа [4]. Аналогічний підхід був застосований і під час розгляду справи *Pihl v. Sweden*, в якому заявник хотів притягнути до відповідальності організацію, відповідальну за блог, де було опубліковано наклепницький коментар про належність заявника до нацистської партії. Суд вважав заяву необґрунтованою з огляду на те, що блог вівся невеликою неприбутковою організацією, яка відразу ж після звернення видалила публікацію та опублікувала відповідні вибачення, а коментарі не висловлювали ненависть або заклики до насильства [6]. Якщо модерація дискусії на сайті здійснюється належним чином (наклепи і образи видаляються після звернення), проте окремі коментарі виражаються в образливій чи вульгарній формі, але при цьому не набувають форми мови ненависті, то підстав для відповідальності адміністраторів сайту немає (Справа *MTE & Index.Hu Zrt v. Hungary*) [5].

У нещодавньому рішенні у справі *Sanchez v. France* ЄСПЛ відійшов від правил встановлених у справі *Delfi AS v. Estonia*. Суть справи полягала в тому, що заявник у 2011 році опублікував на своїй публічній сторінці у *Facebook* іронічний пост із критикою опонента на виборах, проте кілька коментаторів залишили образливі коментарі у бік мусульманської громади міста. Автор поста та один із коментаторів були оштрафовані за акт розпалювання ненависті або насильства по

відношенню до групи людей. Пан *Sanchez* не погодився з тим, що його притягнули до відповідальності за те, що він не видалив одразу коментарі, зроблені третіми особами, а також заперечував наявність закликів до дискримінації, стверджуючи, що свобода вираження поглядів дозволяє висловлювати міркування про негативні зміни у місті Нім у зв'язку із збільшенням у місті кількості вихідців із Північної Африки. Суд, застосовуючи трискладовий тест, встановив, що притягнення до відповідальності заявника за не видалення коментарів, не порушувало Конвенцію. Не зважаючи на те, що свобода вираження думок є дуже важливою, проте політики у своїх заявах повинні уникати поширення заяв, що можуть розпалювати ненависть. Суд погодився з висновком національних судів про те, що автор сторінки, відкриваючи її для коментарів, не міг ігнорувати, що будуть опубліковані суперечливі коментарі політичного змісту, моніторинг яких він мав забезпечити [7].

У справі *Kilin v. Russia* Суд встановив відсутність порушення статті 10 Конвенції стосовно засудження користувача Інтернету за розповсюдження у соціальній мережі ВК уривку із документального фільму про проблему неонацизму у Росії. Фрагмент набув самостійного значення, бо містив заклики до насильства та розпалювання ненависті між росіянами та азербайджанцями, тому Суд, розглянувши матеріали справи визначив, що обмеження права на свободу вираження поглядів було обґрунтованим, а кримінальне переслідування заявника було спрямоване на запобігання заворушенням та злочинам, а також на захист гідності людей неросійської, зокрема, азербайджанської національності. Саме расистський характер матеріалу та відсутність будь-яких коментарів до такого змісту, на думку Суду, не дає підстав для виправдання поведінки заявника [8].

У справі *Balaskas v. Greece* не менш цікава фабула – журналіст опублікував статтю із критикою директора місцевої школи за його публікацію в особистому блозі, вказуючи на його неонацистські погляди. Директор ініціював кримінальне переслідування журналіста за наклеп і суд визнав його винним у нанесенні образи через медіа. Національні суди визначили, що висловлювання заявника не були необхідними, однак ЄСПЛ

зробив висновок, що не було встановлено балансу між правом на свободу вираження поглядів та правом на захист репутації. Суд звернув увагу на те, що директор є державним службовцем і неодноразово висловлював погляди з політичних питань у своєму блозі, отже, погоджувався із громадським контролем та потенційною критикою журналістів. Порушення ст. 10 Конвенції Суд визначив, виходячи з того, що кримінальне переслідування в даному випадку не було необхідним у демократичному суспільстві [9].

Обставини справи *Melike v. Turkey* важливо проаналізувати для визначення меж свободи вираження поглядів у соціальних мережах. Справа стосувалася звільнення співробітниці (працювала прибиральницею) Міністерства з питань національної освіти за те, що вона натиснула кнопку «Подобається» щодо різних публікацій, розміщених третьою особою у соціальній мережі *Facebook*. Органи державної влади вважали, що такі публікації, можуть порушити мир і спокій на робочому місці, оскільки за змістом постів вчителі вчиняли згвалтування, висували звинувачення на адресу політичних лідерів і мали зв'язки з політичними партіями. Після дисциплінарного провадження заявницю було звільнено. Національний суд вирішив, що дії заявниці не підпадали під свободу вираження поглядів, однак ЄСПЛ встановив, що йдеться про питання, що становлять загальний інтерес; заявниця не була державним службовцем; спірний контент не охопив дуже велику аудиторію; а враховуючи характер посади, активність заявниці в соціальній мережі не могла мати значний вплив на учнів, батьків, вчителів та інших працівників. У результаті ЄСПЛ вирішив, що обмеження права заявниці на свободу вираження думок не було пропорційно до легітимної мети, таким чином було порушено статтю 10 Конвенції [10].

Підсумовуючи, можна зазначити, що свобода вираження поглядів в Інтернеті як і вираження їх в інший спосіб не включає право публікувати висловлювання що закликають до насильства або розпалюють ненависть. З огляду на анонімність публікацій в Інтернеті деяких публікацій саме власник сайту чи блогер несуть відповідальність за зміст, у тому числі

і коментарів третіх осіб, тому необхідно забезпечити належну модерацію будь-якої публічної дискусії та не допускати публікації таких висловлювань. Поширення у соціальній мережі навіть у форматі «для друзів» інформації, що закликає до насильства, не може вважатися свободою вираження поглядів.

У питанні визначення балансу права на свободу вираження поглядів та права на повагу до приватного життя, для публікацій в Інтернеті ЄСПЛ застосовує розроблені раніше критерії допустимості втручання у приватне життя. Здійснюючи публікацію матеріалів в Інтернеті, користувач може стати об'єктом критики і чим більша публічність автора публікації, тим більше суспільне значення може мати обговорення цих публікацій та вірогідніше висловлювання оціночних суджень. Для визначення, чи відбулося порушення Конвенції, у разі підтримки чи поширення спірної у цьому контексті публікації в соціальній мережі необхідно оцінювати зміст, форму та наслідки, які створюють такі дії.

Джерела:

1. Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. Rome, 4.XI. 1950. URL: <https://rm.coe.int/1680a2353d>

2. Internet: case-law of the European Court of Human Rights / Council of Europe, European Court of Human Rights, updated June 2015. URL: https://www.echr.coe.int/documents/research_report_internet_eng.pdf

3. Бурмагін О.О., Опришко Л.В. Судова практика у справах про поширення інформації в інтернеті: тенденції, та проблеми правозастосовної практики. Київ, 2020. 50 с. URL: <https://www.ppl.org.ua/wp-content/uploads/2020/08/Судова-практика-у-справах-поширення-інформації-в-інтернеті.pdf>

4. Case of Delfi AS v. Estonia, Judgment 16 June 2015. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-155105>

5. Case of Magyar Tartalomszolgáltatók Egyesülete and Index.hu Zrt v. Hungary. Judgment 2 February 2016. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-160314>

6. Case of Pihl v. Sweden. Judgment 7 February 2017. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-172145>

7. Affaire Sanchez v. France, Arrêt 2 septembre 2021. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-211599>

8. Case of Kilin v. Russia. Judgment 11 May 2021. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-209864>

9. Case of Balaskas v. Greece. Judgment 5 November 2020. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-205545>

10. Affaire Melike c. Turquie. Arrêt 15 juin 2021. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-210417>

Рульов Ілля Михайлович

*аспірант кафедри міжнародного та європейського права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

БЛОКЧЕЙН ЯК ПЕРСПЕКТИВНА ТЕХНОЛОГІЯ У ЗАХИСТІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

В наш час важко уявити суспільство без інформаційних технологій, які потрапили у всі частини нашої життя, тепер навіть свій паспорт можна використовувати в електричному виді та взаємодіяти з органами державної влади, в таку годину дуже важливо мати навички для взаємодії з інформаційними технологіями. Як зазначає професор Василенко М. Д. в основі цифрової грамотності лежать відповідні цифрові компетенції та цифрові навички, що формує розуміння роботи та обмежень на різних технологічних платформах, серед яких можна виділити ті, що працюють на принципах: розподіленого реєстру (*blockchain* та ін.), Інтернет речей (*Internet of Things*), штучний інтелект та машинне навчання (*artificial intelligence*), хмарні сервіси та обчислення (*cloud computing*), «розумні» комплекси та пристрої (*Smart Everything*), аналітичні бази великих даних (*Big Data*) [4]. Досі цікавою є технологія блокчейну, ми розберемо чи можна використовувати цю технологію не тільки для транзакцій цифрової валюти, а для збереження цінної інформації та захисту від кібертерористичних нападів. По перше треба зазначити що *Blockchain* – це децентралізована система зберігання даних або цифровий реєстр транзакцій, угод, контрактів яка складається з набору записів. Головна відмінність і незаперечна перевага – те, що цей реєстр не зберігається в одному місці, він розподілений серед кількох сотень і навіть тисяч комп'ютерів у всьому світі. Будь який користувач цієї мережі